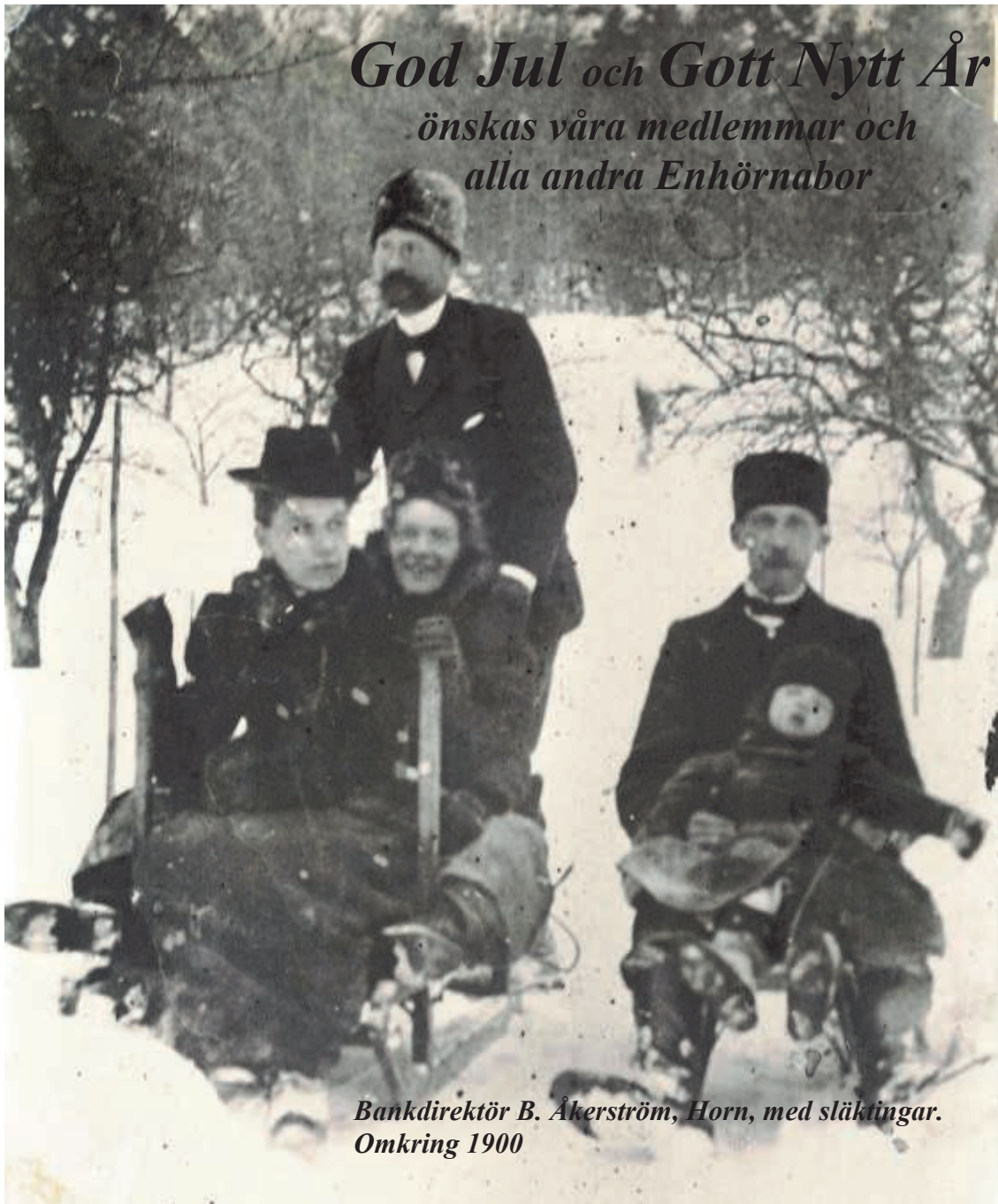

Enhörna Hembygdsförening

Årgång 7, nummer 4

december 2005

*God Jul och Gott Nytt År
önskas våra medlemmar och
alla andra Enhörnabor*

*Bankdirektör B. Åkerström, Horn, med släktingar.
Omkring 1900*

Enhörna hembygdsförening, julen 2005

Inte kunde vi tro att vår nya fotoutställning skulle bli en sån framgång. Antalet besökande till museet under sommaren har varit rekordstort och många har återkommit flera helger för att fördjupa sig i gamla fotografier. Anne-Marie och Birgitta har gjort ett toppenjobb och fortsättning följer. Till nästa säsong kommer fler foton att sättas upp och det blir möjligt att beställa kopior till rimlig kostnad.

Höstmarknaden 29 augusti var som vanligt välbesökt och "kommersen" livlig. Benämningen hemvändardagen har blivit alltmer korrekt, många Enhörnabor återkommer varje år för att träffa gamla bekanta och utbyta nyheter. Uppskattningsvis 200 personer handlade, köpte nyrökt siklöja och björkved, drack kaffe, fiskade i fiskdammen, åt grillad korv och framför allt umgicks med varandra. Styrelsen ber att få uttrycka **sitt varma tack** till alla besökare och marknadsdeltagare.

Enhörnakonstnären Rolf Erlandsson har skapat två akvareller med motiven Bautastenen respektive Ytterenhörna kyrka. Dessa akvareller finns nu som vykort och kan bland annat köpas på teaterföreningens julmarknad den 18 december. Vykortserien omfattar nu 6 kort. Inger Jonsson med hembygds museets två skolbyggnader, Bertil Lagergren med motiv från Åleby och nu senast Rolf Erlandssons akvareller som fångat stämningen kring Bautastenen och den vackra kyrkan i Ytterenhörna. Vykorten kostar 5:- styck.

Det här julnumret av Hembygdsbladet baseras i första hand på bidrag från två av våra flitiga medlemmar Bertil Wallin och Barbro Sjöström. Bertil har hittat en berättelse från början av 1800-talet som beskriver ett "gräl" om ljusstumpar (*öfwerlefwor af ljus*). Barbro har sammanställt lite för- eningshistoria och vilka julaktiviteter dessa bedrev i Enhörna. Kartan nedan visar de platser, som förekommer i artikeln.

1. Fritidsgården, Enhörna IF
2. Årby loge, "Teaterladan" Enhörna Teaterförening.
3. Gillberga, "Körsbärlunden", Enhörna Trädvårdsförening.
4. Lill-Ahl, "Hembygdsgranen", Enhörna Hembygdsförening
5. Söderby, "Betania", Överenhörna Missionsförsamling.
6. Stjärna, "Missionshuset", Ytterenhörna Missionsförsamling
7. Museet, "Storskolan", Godtemplarorden Peringskiöld
8. Aska, "Överblick" Logen 1934 God Vilja
9. Bygdegården, Överenhörna kyrkliga syförening.
10. Aska skola, Ytterenhörna kyrkliga syförening.

Avslutningsvis vill jag ännu en gång på styrelsens vägnar be att få önska en riktigt god jul och gott nytt år samt en trevlig lästund med vårt Hembygdsblad.

Leif Tellestedt, ordförande

PS Vi har en väldigt positiv utveckling av antalet medlemmar, men vi saknar fortfarande några årsavgifter för 2005. Snälla, ni som inte har betalt, sätt in avgiften före årsskiftet!!

DEM FICK TA HAND OM LJUSSTUMPARNA EFTER DEN SENASTE JULOTTAN I ENHÖRNA?

Ja, ljusstumpar är väl knappast en fråga som vållar strid idag, men annat var det för tvåhundra år sedan! Ur de gamla sockenprotokollen kan man få en bild av hur verkligheten kunde se ut omkring förra sekelskiftet.

I oktober 1803 avled Pastor Jonas Blom av slag, 75 år gammal, och detta innebar bl a att Valborgsmässostämman 1804 leddes av församlingens vicepastor, eftersom någon ny pastor inte hade installerats. På denna stämman passade man då på att ta upp en fråga som förmodligen länge hade diskuterats ute i bygden och som kanhända var lite kontroversiell. Sedan länge tillbaka fanns det nämligen en praxis att sockenborna gemensamt skulle ansvara för att kyrkans behov av ljus till julottan blev tillgodosett, samt också att ljusstumparna sedan skulle vara pastorns egendom.

Utdrag ur sockenstämmoprotokoll 13 maj 1804:

”7o) Beslöts med alla närvarandes bifall och samtycke at Klockaren och Organisten Jonas Netzen skulle i hela sin lifstid och så länge han sin sysla kan förvalta, hedanefter ega rättighet at taga öfwerlefworna af de ljus, som Julottan till kyrkan af allmogen aflemnas”

Protokollet från stämman hade **”upplästs och ärkänts d. 28 oktober 1804”**.

När den nya pastorn Eric Nylund installerats och skulle leda sin första sockenstämma den 23 december, var han minst sagt upprörd över sockenstämmans tidigare beslut om ljusstumparna efter julottan.

Utdrag ur sockenstämmoprotokoll 23 december 1804:

”6o) Förklarade Pastor missnöje öfwer 7de puncten uti sidst hållne Valborgsmässa Stämmo Protocoll, deruti stadgas: at Organisten och Klockaren Netzen skall, i hela sin lifstid och så länge han sin Sysla kan förvalta, hedanefter ega rättighet at taga öfwerlefworna af de ljus, som Julottan til Kyrkan av Allmogen aflemnas; Och sade at han icke kunde anse det för annat än obilligt och olagligt; obilligt emedan det beröfwade honom en rättighet, den Pastoren vanligen njuta och hans företrädare för honom haft, så långt någon kunde minnas tillbaka; och olagligt emedan flere församlingens Respective ledamöter icke ens visste deraf, och än mindre dertil sitt bifall gifwit, och utom dess var fattadt under Vacancen, då på en tid då tredje man, hvars urgamla rätt var i fråga, icke kunde höras och sin tillbörliga talan utföra ----- Detta Pastors anförande funno Herrarne Baron Lovisin och Lögnant Benzeltjerna med flere församlingens Ledamöter för grundadt, och föreslogo at ofwan utmärkte punct el. § måtte i Protocollet öfwerkorsas och derigenom aldeles uphäfwas. Vid församlingens hörande häröfwer, yttrade Anders Persson i Hammarby, at han tyckte billigt wara, at Netzen finge behålla de omnämde ljusen, efter han dem en gång fått, och utom dess wore mäst behöfwande. Med anmärkning, at fång och behof aldrig kunde läggas till grund för rättwisa och billighet, frågade Pastor om någon mera wore af samma tanka, som Anders Persson, och anmodade den då, at det til Protocollet afgifwa. Men som det var ingen, ansåg Pastor den citerade §-en för uphäfwen, hwarföre han ock den samma öfwerströk”

Med gemensamma krafter hade adeln och prästerskapet fått visa vilka som hade den egentliga makten, och därmed var ordningen återställd i församlingen.

Men det var bönderna i Hammarby som slutligen satte punkt i ”ljusstumpsaffären”.

Utdrag ur sockenstämmoprotokoll 12 maj 1805:

"10) Uplästes Protocollet för sidst hållne Sockenstämma, hvilket erkändes vara riktigt och underskrefs; men Anders Staffansson och Staffan Jansson i Hammarby förenade sig med Anders Persson i nämde by uti 6te punkten el. §, som handlar om öfwerlefworna av de ljus, som till julottan aflemnas".

/Bertil Wallin

LJUSSTUMPAR-
Folkskolläraren Per

NA
Gottfried

HUNDRA ÅR
Larsson var också

SENARE
organist. Orga-

nislönen var 100 kr/år utan någon ledighet. Men dessutom ingick förmånen att få vad som var kvar av ljusen i ljusbågarna efter julottan. Så snart utgångspsalmen var spelad så flög barnen Larsson kvickt och släckte ljusen så där skulle bli mycket kvar.

Sagesman klockarsonen Rudolf Larsson född 1894/ B E Sjöström

Smycke med motiv från Enhörna

Detta smycke med motiv från runstenen i Ytterenhörna har även i utförandet likheter med vikingatidens förlagor.

"Djurformade spännen uppträder då och då under järnåldern. Från vikingatiden kan särskilt nämnas de platta, genombrutna dräktpänna i brons eller silver i form av ett högbent och långhalsat fyrfotad djur, sett i profil, omvärvt av ormslingor lagda i vida öglor. De är utförda i en av de yngsta vikingatida konststilarna och brukar också kallas urnespännen."

(Ur "Vikingatidens ABC" utgiven av Statens Historiska Museum, 1981)

I norra delen av Södermanland finns ett flertal runstenar, vilkas motiv domineras av ett fyrfotad djur. – Djur som efter ornamentikens regler och tidens lokala konststilar, ibland med nöd och näppe kan ses föreställa hästar eller hundar. Andra kan kanske benämnas drakar eller bara sagodjur.

Till den sista kategorin torde väl Ytterenhörnas runstensdjur höra. Ett säreget djur, ursprungligen avbildat i strid med en yx- eller hammarbeväpnad krigare; kanhända ingen mindre än Asa-Tor?

Silverbroschen som kommer att finnas till försäljning på Teaterföreningens julmarknad är utformad och gjord av guld- och silversmeden Helena Westerdahl, Järna. Priset för smycket är 450:-.

Är det männe nattvardsvin som inhandlas till Öfver Enhörna kyrka 1803?

Nota

An ½ Ankare Picardon B & 7

Betalt qvitteras

Stockholm den 26 Octobr: 1803

P: U: Simson

- Till en fotograf kom här om dagen en tienstflicka och begärde att blifwa "aftagen". "Skall det vara bröstbild?" sporde swart=konstnären. "Nej swarade flickan, "jag will allt, att hufwudet skall wara med också." Ur Nya Södertelge tidning den 23/6 1877 /Barbro E Sjöström

Arkivmatr I B E Sjöström

DE MÅNGA ENHÖRNAFÖRENINGARNAS JULAKTIVITETER BÅD NU OCH FORDOM

Båda Enhörnasocknarna har haft ett aktivt föreningsliv genom åren vilket också bjudit sockenborna mycken glädje vid juletid.

Enhörna Idrottsförening bildades den 13 mars 1928 av ett gäng idrottsintresserade män. Arvid Starberg valdes till föreningens första ordförande. Inträdesavgiften var en krona och årsavgiften fyra kronor samt halv avgift för medlemmar under 15 år. Våren 1935 gavs också flickorna tillträde till föreningen med inträdesavgiften 50 öre och årsavgift på en krona.

En fotbollsplan var viktig. Dåvarande patron på Ekeby, Bernt Månsson, bjöd på mark. Det var idrottsföreningen som bland mycket annat anlade Enhörna festplats och byggde dansbanan. Det startades julklappslotterier och lotter såldes nästan hela december. Vinsterna var skänkta. I gamla tider skulle paketen delas ut på julafton. Man åkte runt med vinsterna - ibland ända ut på öarna. Det bjöds förtäring - ingen fick "gå ut mé Julen". Det kunde ta större delen av Julaftonen. Hemma väntade familjen. Numera får vinsterna hämtas i affären. Några medlemmar delar ut paketen vid Lucia. Tidigare hade föreningen både nyårsrevyer och julgransplundringar. Idrottsföreningen gjorde under många år en egen julkalender som länge illustrerades av Lars Lind "Leendets Lind". Enhörna IF:s historia är både lång och imponerande.

"Leendets Lind",
EIFs julkalender, 1995

Årby loge före 1950

Just i slutet av 1990-talet startade **Enhörna Teaterförening** sin Gammaldags Julmarknad som är en flitigt besökt och uppskattad tradition. Julmarknaden som hålls i Årby loge i december bjuder på sång av Enhörnakören och försäljning av alster från bygden. Här bjuds julgranar, Hembygdsföreningens bokbord, korv- grillning av "Hornkorv", kaffeservering mm. Enhörna-tomten brukar gå runt och bjuda julgodis.

Enhörna Trädvårdsförenings Julglimmer är en nyare föreningstradition. Koncentreras numera kring Kårsbärlunden i Gillberga backe.

Gillberga backe omkring 1900

Hembygdsgranen vid Lill-Ahl

Enhörna Hembygdsförening står bakom jultraditionen med belysning av den ståtliga granen vid Lill-Ahls väg-kors.

Missionshuset i Överenhörna omkring 1900.
Foto Robert Thörnblom

Överenhörna Missionsförsamling. Det bildades en "Missionskrets" år 1896 som då direkt anslöt sig till församlingen i Södertälje. Så gjordes en insamling som gav möjlighet bygga missionshuset Betania vilket invigdes 1912. Bygget var först planerat intill Majhem i Nöttesta men byggdes på den tomt vid Söderby som Theodor Rosenberg upplät. Aktiviteterna avtog med åren. På 1950-talet hölls fortfarande söndagsskola.

Ytterenhörna Missionsförsamling bestod av 18 medlemmar vid starten år 1887. Äldst var Eric Söderbom, St Väsby, född 1814. Det hölls stugmöten i statar- och torpstugor. Från 1888 hyrde man en tomt av fröknarna Ohlsson i Gustafsberg för 15 kr/år. Här byggdes ett Missionshus till en kostnad av 1665 kronor. Den enkla inredningen förbättrades och efter 6-7 år fick man en predikstol samt elström år 1919.

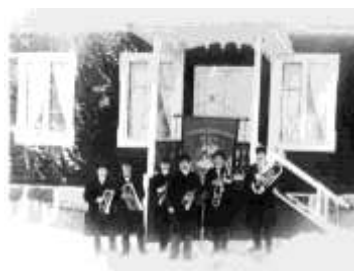
Mycket snart bjöds musik vid sammankomsterna. Skomakaren Gustaf Jansson från Loslätten, f 1823, spelade på harpa. Några flickor från Stjärna började spela gitarr på 1890-talet.

Församlingens syföreningsmöten hölls i hemmen. Symötena upphörde på 1970-talet men medlemmarna fortsätter tillverka arbeten. Från slutet av 1890 och fortfarande har församlingen en försäljning till julen och en i maj. Behållningen går till församlingens verksamhet. Från 1800-talet och till för ca 10 år sedan hade man aktiviteter på Annandag Jul med insamling till yttre missionen. Där var stort engagemang i bygden för yttre missionen berättar Ann-Charlotte Sevén. Församlingens söndagsskola har julfest varje år. John Sevén har berättat att missionshuset haft ett eget kyrkstall med plats för två hästar.

Från och med år 1994 har Enhörna en egen ekumenisk församling.

"Stjärnaflickorna", en ringa begynnelse till en större sång och musikförening i Enhörna. Systerarna Maria och Julia Olsson samt Lova Winter. Omkring 1900

Blåbandföreningens hornmusikkår utanför Ytterenhörna Missionshus 1916

Godtemplare utanför småskolan på 1920-talet

Godtemplarlogen Peringskiöld startades i I Över-Enhörna av Gustav Kjällström den 1/3 1908 och sammanslogs med logen God Vilja i Ytter-Enhörna den 7/7 1942. I Över-Enhörna fanns också en ungdoms loge som hette 1911 Morgonstjärna. På 1920-talet var inträdesavgiften en krona i logen 3879 Peringskiöld. Redan 1830 började man bilda nykterhetsföreningar i Sverige.

Logen Peringskiöld hade julgransplundringarna i Storskolan. Hela socken kom till festen så man använde båda skolorna. Under klockar P G Larssons tid var det han med familj, Clary Jansson och hennes syster Linnea samt en av flickorna som arbetade på Ekensberg vilka

arrangerade festen. Det var bl a dans kring granen och lekar för barnen. Senare efter klockar Larssons död brukade nye läraren Chronkvist och "Buss-Teglund", som varit i Amerika, sjunga gluntar på julfesterna.

Logen 1934 God Vilja bildades den 21 januari 1894 vid Sundsvik i Turinge. Hade från starten 19 medlemmar varav 11 st tillhörde Logen 1608 Eric Dahlbergs Minne. År 1907 flyttades logen God Vilja till Ytter-Enhörna. Efter år av lokalbekymmer och träget arbete kunde man den 15 januari 1911 inviga sin egen lokal Överblick. Inom logen God Vilja

Överblick. Godtemplare i Ytterenhörna 1912

fanns också ungdomslogen Trofast. Logen God Vilja hade Luciatradition och senare julgransplundringar med festligheter för barnen.

Såväl logen Peringskiöld som logen God Vilja var mycket aktiva med kurser, studiecirklar, egna bibliotek mm. Logen Peringskiöld hade 337 band i biblioteket som vid sammangåendet lades till logen God Viljas samling av 109 band. Logen God Vilja upphörde den 7 december 1959.

Överenhörna kyrkliga syförening bildades 1933. Grevinnan Signhild Aminoff samlade några intresserade kvinnor. Man träffades i hemmen varannan vecka. Det var ordföranden Signhild Aminoff som med sin "vilja av järn" ledde arbetet med att få en Bygdegård i Över-Enhörna. Familjen Brinck på Ekensberg skänkte en lämplig tomt. Många penninggåvor och syföreningsmedlemmarnas idoga arbete gav resultat. Bygdegården invigdes den 18 juni 1938 och har genom åren varit en värdefull samlingsplats för skilda aktiviteter. Här ska nämnas syföreningens uppskattade Lucia- och julfester med innehållsrika program. Margit Vennberg bakade lussekatter och Berit Reinius skötte pepparkaksbaket. Medlemmarna sydde och lottade ut arbeten. Julfesten för barnen engagerade Signhild Aminoff speciellt och till vilken hon gjort en särskild donation kallad "Signhilds barnfest". Ulla Duvefelt var under många år tomten som delade ut barnens godispåsar. Sommaren 1998 upphörde Över-Enhörna Kyrkliga Syförening.

Grevinnan Signhild Aminoff uppvaktas på sin 50-årsdag (1951).
Till höger Fru Hilma Karlsson

Aska skola början på 1900-talet

Ytterenhörna kyrkliga syförening startade 1932 och är fortfarande i full verksamhet. Förr träffades man hemma hos varandra. Nu är alla möten i Församlingshemmet. Den traditionella Julbasaren hålls varje år med tombola, lotterier och ett speciellt barnlotteri. I slutet av 1930-talet hölls julförsäljningen i Aska skola. Lisa Jansson från Vinberga var klädd i bygdedräkt, med schallet på huvudet stod hon där och sålde varmkorv. Gamla fru Wahlstedt hade hand om kaffeserveringsbordet med mängder av bröd, kakor, tårter och karameller. I skolsalen var katedern full av dockor, båd stora och små, tomtar, leksaker, små korgar mm.

Vävda mattor och andra handarbeten var också till salu. Där var lotteri på diverse skänkta vinster. Vinsten kunde t ex vara en säck potatis. Ett år var en av vinsterna en levande tupp. Tuppen gal hela kvällen - så underhållningen var ordnad.

Barbro E Sjöström

JULGLIMMER - Enhörnas traditionella eldfest på julafton

Årets glimmer kommer att koncentreras till Körsbärlunden, vid Gillberga kulle nära Ytterenhörna kyrka. Tag en promenad till lunden på julaftonkvällen och upplev den trolska stämningen på Körsbärlunden, om bara vädergudarna så tillåter. Marschallerna börjar tändas redan 17.00.

Gammeldags Julmarknad

Teaterföreningens traditionella julmarknad vid Årby loge är i år
Söndagen den 18 december, mellan klockan 13.00 och 15.30.

PROGRAM

Utställning och försäljning av "Enhörnaprodukter"

(slöjd, pynt, matbröd, julgodis, m. m.)

Gammeldags torghandel

Nyhuggna julgranar

Glögg-panna - Grill-tunna - Dopp i grytan

"Musik & sång i Juletid", med Enhörnakören

Servering

VÄLKOMMEN

Egen glögg till jul - en gammal Enhörnatradition

Att tillverka sin egen glögg till jul har gamla traditioner i Enhörna. Brita Emthén, Väsby, vårdar traditionen och brygger en glögg som blivit känd för sin goda smak i stora delar av Enhörna. Receptet som följs fick hon för drygt 20 år sedan av Ingegärd Nyström, Bussholm, som för lång tid sedan fått det av Mimmi Mehlqvist. Vem Mimmi fått det från finns inga uppgifter om.

Ingegärds julglögg:

6 l svagdricka
3 kg strösocker
3 hg russin
15 gr kardemummakärnor
15 gr nejlikor
1½ hg jäst

Brita berättar hur hon och maken Åke i oktober (senast) tar fram en damejan och fyller den med ingredienserna. Efter omröring sätts blandningen på jäsning enligt samma principer som vid vinberedning. I december är det dags att börja provsmakningen och lagom till jul är glöggen "mogen" att buteljeras. Glöggen kan sparas i åtskilliga år. Den från början utökta smaken får med åren en tilltalande rondör som enligt Brita och Åke förhöjer njutningen. Resterna från jäsningen är mycket uppskattade av småfåglar!!

Undertecknad som provsmakat glöggen förstår till fullo varför den har blivit så känd, smaken väcker minnen från forna jular!

/Leif

"Glöggberedare" Ingegärd och Brita

Enhörna Hembygdsförenings styrelse:

Leif Tellestedt, ordförande	tel: 550 447 05	Olle Karlsson	tel: 550 440 37
Johnny Länn, vice ordf	tel: 550 492 26	Jan Munck	tel: 550 420 14
Britt-Mari Gylefors, sekr	tel: 550 421 30	Bo Stafflund	tel: 552 461 35
Anne-Marie Andersson	tel: 550 420 16	Sven-Eric Åkerman	tel: 550 491 84
Mona Elveskog	tel: 550 420 28		

Box 39, 15023 Enhörna, Medlemsavgiften är 75/100:-/år (enskild/familj)
Plusgiro 23 89 45-0, Bankgiro 822-6565

